

La promesa de la pau

Colòmbia s'acosta a un acord de pau històric que transformarà les seves expectatives. Però, per aprofitar tot el seu potencial, haurà de fer grans canvis, argumenta Michael Reid

© *The Economist*

Com moltes altres coses en la Colòmbia del president Juan Manuel Santos, la cerimònia del 23 de setembre va començar tard, amb un retard d'una hora i trenta-set minuts. Però va valer la pena l'espera. Alguns negociadors del Govern i de les guerrilles de les FARC van donar a conèixer un acord sobre el tema més espinós que havien hagut de resoldre: la justícia de transició, o a quin tipus de sancions s'han d'enfrontar els responsables dels crims contra la humanitat ocorregudes en el conflicte armat de Colòmbia.

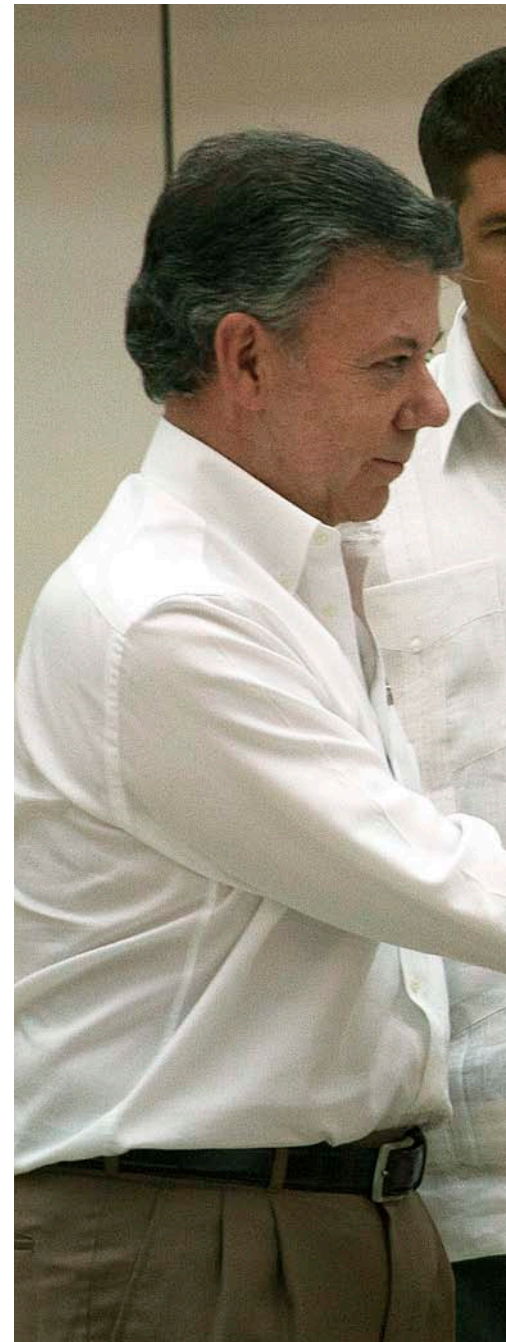
Aquest avanç ha obert el camí a una ràpida conclusió de les negociacions de pau a Cuba, que van començar fa tres anys. Poc abans de la cerimònia a l'Havana, el senyor Sants va tenir la seva primera reunió oficial amb Rodrigo Londoño, més conegut pels colombians com "Timochenko", màxim comandant de les FARC [aquest informe utilitzarà els noms de guerra de les guerrilles]. Els dos es van comprometre a signar un acord final en un termini de sis mesos, i les FARC es van comprometre a iniciar el desarmament en un termini de 60 dies després d'això. Malgrat algunes disputes posteriors, aquests terminis semblen raonables.

El senyor Santos estava visiblement incòmode quan Raúl Castro, president

de Cuba, el va animar a encaixar amb Timochenko davant de les càmeres. Els colombians veuen les FARC com narcoterroristes que bombardegen, segresten i extorsionen. Santos sap que molts dels seus compatriotes s'enfadaran en veure un acord que permetrà a la majoria dels comandaments de les FARC escapar-se d'anar a la presó. Però també sap que la pau representa una gran recompensa per a Colòmbia. I pel fet que les FARC hauran de retre comptes dels seus crims en els tribunals del seu país, l'acord oferirà un possible model per a altres països amb conflictes.

El conflicte armat a Colòmbia ha estat molt sagnant, complicat i de llarga durada. D'acord amb el Centre Nacional de la Memòria Històrica, un organisme públic creat per Santos el 2011, entre 1958 i 2012 al voltant de 220.000 persones van morir com a conseqüència de l'enfrontament entre la guerrilla, els grups paramilitars de dreta i les forces de seguretat. D'aquests, el 80% eren civils. El conflicte també va facilitar un augment de la violència criminal. I la violència o la mateixa por a aquesta, van desallotjar vora sis milions de colombians de les seves llars, sobretot a les zones rurals.

Més enllà de l'estalvi en vides humanes, Santos ha dit que la pau, juntament amb el seu programa d'infraestructures, podrien sumar a partir de 2018 més de dos punts percentuals l'any a la ta-

xa de creixement econòmic del seu país. El 2014 l'economia va créixer un 4,6%. L'any passat, en una avaluació més cautelosa, Francisco Rodríguez, economista del Banc d'Amèrica, va impulsar el creixement a només 0,3 punts percentuals. Qualsevol que sigui la xifra exacta, la pau ha d'ajudar Colòmbia a dur a terme el seu considerable potencial en molts camps. Així que les participacions a l'Havana difícilment podrien ser més altes.

Al setembre, l'avanç va derivar d'un col·lapse a les converses que es produïren a principis d'any. A l'abril, una co-

lumna de les FARC va trencar un alto el foc unilateral quan va parar una emboscada a un escamot de l'exèrcit, i va matar 11 soldats i durant dos mesos es va veure lliure dels atacs de represàlies. Això i la manca d'avanços en les converses van impulsar Humbert de la Calle, cap negociador del Govern, a advertir les FARC que "un dia ben bé podrien trobar-se que no som a la taula".

Això va servir per fer que es concentrassin les ments dels líders de les FARC, però l'atac va debilitar la confiança pública en el president i les converses. A l'inici de les negociacions a l'octubre de

2012, el president havia dit que esperava un acord "en qüestió de mesos". En una enquesta nacional publicada al maig, l'índex d'aprovació de Juan Manuel Santos va caure a un 29%, i el 69% dels enquestats va expressar dubtes respecte al fet que les negociacions tinguessin èxit.

D'alguna manera, el pessimisme dels colombians és sorprenent. Gran part del país ja s'ha beneficiat d'una forta reducció de la violència i la delinqüència en els últims 15 anys. L'alto al foc unilateral de les FARC, reprès al juliol -i acompanyat per la reducció de tensions per part del Govern- ha disminuït la violèn-

cia relacionada amb el conflicte al nivell més baix des de 1975, segons CERAC, un grup d'experts a Bogotà.

No ajuda gens el fet que l'economia s'ha desacelerat bruscament després d'una dotzena d'anys, quan els ingressos van augmentar en un 7% anual en termes de dòlars, el pes s'ha depreciat dràsticament i la caiguda del preu del petroli ha creat un gran forat en els ingressos del Govern.

Violència extraordinària

Amb gairebé 50 milions de persones, Colòmbia és el tercer país més poblat

d'Amèrica Llatina, després del Brasil i Mèxic. En molts sentits, és excepcional. Diu ser la democràcia més antiga d'Amèrica Llatina, amb només una dictadura militar de quatre anys al segle XX. La seva situació geogràfica li ha posat fortes barreres en el seu desenvolupament: els Andes es divideixen en tres cadenes muntanyoses, amb dues allargassades valls entre elles; la costa pacífica del país és un dels llocs més humits de la Terra; al sud-est, gairebé la meitat de la superfície total es compon d'una zona plana (remotes terres tropicals de poca altitud) i un racó de la selva amazònica. L'Estat no ha sigut capaç de controlar o integrar un territori tan difícil i la seva gent ha desenvolupat una profunda desconfiança envers el Govern.

Una reverència per l'imperi de la llei anava de la mà de la injustícia, la propietat desigual de la terra, una tradició de violència política i la guerra de guerrilles. Durant un segle aquesta guerra va enfrontar els polítics liberals i els conservadors fins que van acordar compartir el poder el 1956. La revolució cubana i la Guerra Freda tingueren l'origen en moviments guerrillers d'esquerra. Les FARC, les va fundar l'any 1964 el Partit Comunista Colombià i les restes de guerrillers camperols liberals, i van anar seguides un any més tard de l'Exèrcit d'Alliberament Nacional (ELN), un òrgan més petit.

Colòmbia és excepcional, també, per la manera com ha evitat el populisme. Les seves elits han afavorit polítiques econòmiques responsables. Des dels anys 50 fins al 1995, l'economia va créixer a una mitjana constant de gairebé un 5% l'any, i així va evitar les negatives conseqüències de la hiperinflació d'Amèrica Llatina i l'impagament del deute. L'any 1991, una nova constitució va desmantellar el poder compartit, va

intensificar la democràcia i va enfortir els tribunals.

Encara que diversos grups guerrillers més petits van fer la pau, les FARC i l'ELN, no. Es van llançar a la delinqüència organitzada, com el tràfic de drogues, segrestos i extorsions en la dècada dels 80, i els terratinents assetjats van respondre mitjançant el patrocini de grups dretans de vigilants paramilitars, amb el suport d'alguns oficials de l'exèrcit. A finals de 1990 Colòmbia estava a punt de convertir-se en un Estat fallit, amb la taxa d'homicidis més alta del món i 10 segrestos per dia. L'ordre judicial del Govern es va estendre a només la meitat del país. Les FARC tenien uns 20.000 combatents i l'ELN 5.000 més. Van atacar pobles, que participen en el terrorisme urbà, van col·locar mines terrestres i reclutar nous com a soldats. Els seus enemics paramilitars van massacrar pobles sencers que es creia que simpatitzaven amb la guerrilla. L'economia es va enfonsar en una profunda recessió i va quedar reduïda a un 4,5% l'any 1999. Diversos bancs van fracassar i la desocupació va augmentar a més del 20%

En la seva desesperació, els colombians van trencar les seves tradicions d'independència, d'antimilitarisme i de polítiques moderades i consensuades. Andrés Pastrana, que va ser president entre 1998 i 2002, va buscar ajuda a l'exterior. Com a part d'un projecte anomenat Pla Colòmbia, els Estats Units van proporcionar al país 1,2 bilions de dòlars l'any 2000, i després al voltant de la meitat d'aquesta quantitat cada any fins al 2006, principalment en ajudes militars. Aquests diners van ser més que igualats gràcies a un gran augment en la despesa de la defensa pròpia del Govern. En 2002, els colombians van triar a Álvaro Uribe, un ramader d'Antioquia. El seu pare ha-

via estat assassinat per les FARC. Una figura austera, intensa, que va fer campanya en una plataforma per la "seguretat democràtica". Va augmentar les forces de seguretat quasi a la meitat i va declarar la guerra a les FARC: va matar diversos comandaments superiors al mateix temps que va persuadir els paramilitars que es desmobilitzessin.

El triomf d'Uribe sobre les FARC va transformar Colòmbia, i va aconseguir reduir la guerrilla d'una amenaça mortal per a l'Estat a un simple incordi estratègic. Però hi havia taques en el seu historial. La seva insistència obsessiva a matar els combatents rebels va provocar que algunes unitats de l'exèrcit assassinessin persones civils i els fessin passar per combatents morts en batalla. Alguns dels ajudants i aliats d'Uribe tenien vincles amb els paramilitars, i el seu govern va espionar alts magistrats i opositors polítics. Ell va portar un canvi constitucional per tal de poder aconseguir un segon mandat, però el seu intent d'abolir terminis límits i dirigir una altra vegada l'any 2010 va ser anul·lat pel Tribunal Constitucional.

Santos, que havia estat ministre de Defensa d'Uribe, va aconseguir un reticent suport del seu predecessor, però els dos ràpidament van caure. Mentre Santos és estupend, patrici i administratiu, Uribe és volàtil, un polític consumat que té una bona relació amb els colombians normals i corrents. En gran mesura a causa de l'oposició d'Uribe, Santos va guanyar un segon mandat l'any passat per un estret marge.

Aquest informe especial celebrarà la transformació de Colòmbia en els últims 15 anys. Però només se n'ha fet la meitat. Per aconseguir una pau duradora, el país necessita portar la seguretat, l'estat de dret i els serveis públics a les zones rurals, reformar el sistema de justícia i restaurar el consens polític. També ha de desenvolupar una obertura a l'economia i internacionalitzar un país profundament introvertit. Però primer de tot cal tancar el tracte amb les FARC. •

PER ACONSEGUIR LA PAU EL PAÍS NECESSITA PORTAR LA SEURETAT, L'ESTAT DE DRET I ELS SERVEIS PÚBLICS A LES ZONES RURALS

Traducció de Marina Solaz Corts